

Маріупольський
університет

ПРОГРАМА

**вступного фахового іспиту з
основ економіки, держави і права
на 2023 рік**

для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за державним замовленням (НАДС) на спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Програма вступного фахового іспиту з основ економіки, держави і права для вступу за державним замовленням (НАДС) на спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування. Київ, 2023. 13 с.

Укладачі:

Чечель Анна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету;

Надежденко Аліна Олексіївна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету;

Зелінська Марина Ігорівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету.

Програма затверджена на засіданні кафедри публічного управління та адміністрування

Протокол № 8 від 21 березня 2023 р.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Перелік тем, що виносяться на фаховий іспит.....	5
Зразки тестових завдань.....	9
Критерії оцінювання абітурієнтів під час складання фахового іспиту.....	10
Список рекомендованих джерел.....	12

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фаховий іспит з основ економіки, держави і права для вступу за державним замовленням на спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» передбачає виявлення рівня знань з основ економічної теорії та держави і права.

Фаховий іспит з основ економіки, держави і права для вступу за державним замовленням на спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» проводиться з автоматизованим контролем знань із використанням інформаційно-комунікаційних технологій Zoom, Viber, WhatsApp, Telegram, Google Meet тощо та навчального порталу Moodle МДУ.

Тестові завдання фахового іспиту складаються з 25 тестів із основ економіки та 25 тестів з основ держави і права. За характером формування відповідей використовуються завдання закритої форми. Завдання закритої форми представлені запитаннями, що потребують обрання однієї відповіді із запропонованого набору варіантів відповідей, одна з яких - правильна.

Кількість тестових завдань - **50**. Кожне завдання оцінюється **4** балами. За вірну відповідь – 4 бали. За невірну відповідь – 0 балів. Загальна кількість балів за фахове випробування – **200** балів.

Тривалість проходження фахового випробування – **60** хвилин.

ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ФАХОВИЙ ІСПИТ

Тема 1. Предмет та функції економічної науки

Економіка як сфера людської діяльності. Зародження економічних знань. Основні етапи розвитку економічної теорії. Сучасні економічні теорії. Предмет економічної науки та еволюція його визначення. Економічні категорії та економічні закони. Класифікація економічних законів, їх пізнання та використання. Функції економічної теорії. Значення економічних знань для суспільства та окремої людини. Економічна теорія та економічна політика. Позитивна та нормативна економіка. Методи економічного дослідження. Зв'язок економіки з іншими науками.

Тема 2. Виробництво та його ефективність

Сутність та структура суспільного виробництва. Фактори виробництва та їх взаємодія. Класифікація чинників виробництва: робоча сила, предмети праці і засоби праці; земля, капітал, праця, підприємницька здібність; інформаційний та екологічний чинники в постіндустріальному суспільстві. Технологічні способи виробництва. Економічна ефективність використання ресурсів та її показники. Натуральне господарство та товарне виробництво. Розподіл праці. Спеціалізація. Еволюція товарного виробництва. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства

Тема 3. Економічні системи суспільства.

Кругообіг економічної діяльності. Сутність власності. Економічний зміст і право власності. Суб'єкти та об'єкти власності. Типи, види і форми власності. Еволюція форм власності. Реформування відносин власності в Україні. Сутність і основні структурні елементи економічної системи. Типи економічних систем: традиційна, командно-адміністративна система, ринкова, змішана. системи, перехідна економіка. Економічна система сучасної України. Зміст та моделі економічного кругообігу (кругообігу економічної діяльності).

Тема 4. Теорія товару і грошей

Товар і його властивості. Споживча вартість і вартість товару. Мінова вартість. Корисність товарів і послуг. Загальна та гранична корисність. Закон спадної граничної корисності. Теорії вартості. Природа та властивості грошей. Історія розвитку грошей. Концепції походження грошей: раціоналістична, еволюційна, функціональна. Функції грошей. Еволюція і форми грошей. Обіг готівкових та безготівкових грошей. Сучасні зміни в грошовому обігу. Закон грошового обігу. Історичний досвід України в створенні національної грошової одиниці. Поняття інфляції.

Тема 5. Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

Сутність ринку та об'єктивні передумови його виникнення. Риси структура та функції ринку. Класифікація та види ринків. Характерні ознаки сучасного ринку. Сутність попиту і основні фактори, що його визначають. Закон попиту. Крива попиту. Зв'язок між попитом і ціною. Нецінові чинники попиту. Еластичність попиту. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Зв'язок між пропозицією і ціною. Нецінові фактори зміни пропозиції. Еластичність пропозиції. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Причини виникнення дефіциту та надлишку товару (послуг). Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Взаємопов'язаність ринків і цін. Конкуренція та її роль у функціонуванні ринку. Методи конкурентної боротьби. Типи ринкових структур: ринки досконалої і недосконалої конкуренції (ринок чистої конкуренції, монопольний ринок, ринок олігополії, ринок монополістичної конкуренції).

Захист конкуренції від монополії. Розвиток конкурентних відносин в Україні. Антимонопольне законодавство.

Тема 6. Ринкова інфраструктура

Сутність та призначення ринкової інфраструктури. Елементи ринкової інфраструктури. Біржі та їх місце в ринковій економіці. Види бірж. Товарна біржа, її функції та класифікація. Товарні біржі в Україні. Фондова біржа та її функції. Види цінних паперів в Україні. Валютна біржа. Українська міжбанківська валюта біржа (УМВБ) та її функції. Біржа праці та її функції. Служба зайнятості в Україні. Банки та банківська система. Операції банків та їх функції. Типи банків. Небанківські фінансово-кредитні установи. Банківська система України та проблеми її формування.

Тема 7. Підприємництво в системі ринкових відносин

Сутність, функції та принципи підприємництва. Умови розвитку підприємницької діяльності. Суб'єкти, об'єкти та види підприємництва. Організаційно-правові форми підприємництва, їхні переваги та обмеження. Особливості підприємництва в Україні. Сутність та функції підприємства. Види підприємств та їх об'єднань в Україні. Капітал – матеріальна основа підприємницької діяльності. Кругообіг і оборот капіталу (фондів) як процес індивідуального відтворення. Оборот капіталу. Час обороту. Чинники прискорення обороту капіталу в умовах сучасної НТР. Структура капіталу (фондів). Основний капітал (фонди). Фізичний і моральний знос. Амортизація. Норма амортизації. Значення прискореної амортизації в умовах НТР. Оборотний капітал: сутність, структура та показники ефективності використання. Капітал сфери обігу. Оборотні засоби. Сутність витрат виробництва. Класифікація витрат виробництва в ринковій економіці: зовнішні і внутрішні; постійні та змінні; витрати в короткому та довгому періоді; граничні витрати; середні витрати; валові витрати. Собівартість продукції, її види та структура. Шляхи зниження собівартості.

Тема 8. Роль держави в ринковій економіці

Держава в ринковій економіці. Економічні функції держави в ринковій економіці. Сучасні моделі державного регулювання економіки. Форми і методи регулювання економіки державою. Бюджетна, податкова, грошово-кредитна політика держави. Планування, прогнозування і програмування розвитку національного господарства. Участь держави в національному виробництві. Соціальна політика держави. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва. Антиінфляційна економічна політика держави.

Тема 9. Результати національного виробництва

Макроекономічні показники: сутність та призначення. Суспільний продукт. Натурально-речовий склад та вартісна форма суспільного продукту. Методи обчислення суспільного продукту: система національних рахунків (СНР) і система балансу народного господарства (БНГ). Сучасні форми суспільного продукту: валовий суспільний продукт (ВСП), кінцевий суспільний продукт (КСП), валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), чистий внутрішній продукт (ЧВП), чистий національний продукт (ЧНП), національний дохід (НД). Виробництво, розподіл і використання національного доходу. Національне багатство: сутність, структура та проблеми його відтворення. Національне багатство України. Використання макроекономічних показників у міжнародних зіставленнях. Динаміка ВВП України та інших країн світу.

Тема 10. Теорія держави і права

Місце теорії держави і права в системі суспільних і юридичних наук. Завдання і функції теорії держави і права на сучасному етапі розвитку України. Теорії походження держави: автори концепції, основні положення, сучасне значення. Поняття, ознаки та сутність держави. Поняття та основні функції держави. Поняття форми держави та її елементів. Поняття та основні принципи правової держави. Поняття, сутність і структура громадянського суспільства. Поняття права: істотні ознаки, соціальне призначення. Теорії права: джерела, ідеї, еволюція їх розвитку. Механізм правового регулювання: предмет, метод, типи, стадії. Функції права: поняття, система, форми реалізації. Форми (джерела) права: поняття, види та співвідношення в сучасних системах права. Норма права: поняття, ознаки, структура, види. Реалізація, тлумачення та застосування норм права. Правова система, система права и система законодавства: співвідношення понять. Поняття та види (способи) систематизації законодавства: перспективи розвитку в Україні. Основні правові системи світу. Правовідносини: поняття, структура, види. Поняття і види правотворчості. Юридична відповідальність: поняття, види, підстави. Законність: поняття, основні принципи, шляхи зміцнення в Україні. Правопорядок: поняття та шляхи забезпечення в Україні. Правосвідомість: поняття, структура, види. Правова культура: поняття, структура, види, шляхи підвищення в Україні.

Тема 11. Конституційне право України

Поняття конституційного права як галузі публічного права, співвідношення з іншими галузями права України. Поняття та особливості предмету і методу правового регулювання конституційного права. Система конституційного права України: поняття, складові елементи, особливості. Поняття та система джерел конституційного права України. Конституційно-правові відносини: поняття, специфічні риси, структура, класифікація. Поняття, ознаки та види конституційно-правової відповідальності. Поняття, предмет, функції методологія та джерела науки конституційного права України. Поняття, суть, ознаки, складові елементи конституційного ладу України. Конституційна характеристика України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Конституційне закріплення державних символів України. Конституційно- 3 правовий статус політичних партій і громадських організацій. Поняття, сутність та елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні. Поняття та підстави обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Поняття, зміст, ознаки та принципи українського громадянства. Особливості набуття і припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства та біженців за законодавством України. Поняття закордонних українців та закріплення їх статусу в українському законодавстві. Поняття та система конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Поняття і види виборів, виборчого права, виборчої системи. Поняття, види та предмет референдумів в Україні. Відповідальність за порушення виборчого законодавства і законодавства про референдуми. Органи державної влади: поняття, ознаки, види. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні. Поняття, принципи, стадії законодавчого процесу в Україні. Поняття та елементи конституційно-правового статусу народного депутата України. Конституційно-правовий статус Президента України, порядок його обрання. Виконавча влада в Україні: поняття, принципи діяльності та функції. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади, їх види і повноваження. Конституційні засади правосуддя в Україні. Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України. Поняття, принци та форми територіального устрою України. Місцеве

самоврядування як конституційно-правовий інститут (поняття, сутність, основні теорії і сучасні моделі). Поняття, принципи та система місцевого самоврядування в Україні.

Тема 12. Цивільне право

Поняття цивільного права, його відмежування від суміжних галузей права. Предмет і метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, їх характерні риси. Поняття, предмет та функції науки цивільного права. Цивільне законодавство: поняття, система, дія в часі, просторі і стосовно кола осіб. Поняття, склад та особливості цивільного правовідношення. Поняття та види цивільних правовідносин, їх елементи. Цивільна правоздатність: поняття, риси, види, обмеження. Юридична особа: поняття, ознаки, класифікація, види, способи утворення. Поняття підприємства та його види. Поняття і види господарських товариств. Поняття і види об'єктів цивільного права. Угоди: поняття, зміст, умови дійсності, види. Загальна характеристика представництва за цивільним законодавством. Поняття та значення строків у цивільному праві. Поняття, способи та засоби захисту цивільних прав. Поняття власності і права власності. Способи і засоби захисту права власності. Поняття інтелектуальної власності. Поняття, зміст та види права інтелектуальної власності. Поняття, зміст та значення зобов'язального права як інституту цивільного права. Поняття і види забезпечення виконання зобов'язань. Поняття та значення цивільно-правової відповідальності, її умови (підстави) і види. Поняття, зміст, форма, класифікація, порядок укладення цивільно-правових договорів. Окремі види цивільно-правових договорів та їх характеристика. Відповідальність сторін за невиконання чи 4 неналежне виконання договорів. Поняття та елементи зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди. Підстави та умови позадоговірної відповідальності. Поняття та види спадкування

Тема 13. Кримінальне право

Поняття, предмет, принципи та завдання кримінального права України. Поняття, ознаки та підстави кримінальної відповідальності. Кримінальний закон: поняття, структура, тлумачення. Принципи чинності кримінального закону у часі. Поняття злочину та його ознаки, класифікація злочинів. Склад злочину: поняття, структура, елементи, ознаки, види. Поняття кваліфікації злочину та її значення. Поняття і види стадій вчинення злочину. Поняття і ознаки співучасті. Поняття і види обставин, що виключають злочинність діяння. Поняття і види звільнення від кримінальної відповідальності. Поняття, ознаки та мета покарання за кримінальним законом України. Звільнення від покарання: поняття та його види. Судимість: поняття, погашення і зняття. Кримінально-правова кваліфікація: поняття, структура, стадії та результат.

Тема 14. Адміністративне право

Предмет, метод та система адміністративного права України. Джерела адміністративного права України. Концепція адміністративної реформи: завдання, напрями та етапи. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу фізичних осіб. Особливості адміністративно-правового статусу об'єднань громадян. Адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні. Адміністративно-правовий статус Президента України. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні. Державна служба в Україні: поняття, види, завдання та функції. Поняття та види форм державного управління. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності. Поняття, структура та ознаки адміністративного процесу. Адміністративна юстиція. Адміністративно-правові режими. Поняття, ознаки та види адміністративних послуг.

ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

З-поміж названих відповідей оберіть правильну.

1. Яке з наведених положень найточніше:

1. економічні закони виражають суть економічного процесу
2. економічні закони виражають суть явища
3. економічні закони виражають зв'язок між явищами

2. Емісія грошей – це:

1. випуск в обіг паперових і металевих грошей
2. весь об'єм випущених в обіг грошей
3. форма організації грошового обігу в країні

3. Зазначте, яке твердження з наведених нижче є коректним:

1. теорія держави і права у поєднанні з енциклопедією права стала підґрунтям для виникнення філософії права
2. енциклопедія права поєднала висновки філософії права і теорії держави і права
3. теорія держави і права поєднала позитивні риси енциклопедії права і філософії права

4. Економічний фактор походження держави і права лежить в основі теорії:

1. класової
2. технологічної
3. патріархальної

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АБИТУРІЄНТІВ ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ ФАХОВОГО ІСПИТУ

Результат фахового іспиту з основ економіки, держави і права для вступу за державним замовленням на спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» на підставі отриманих балів за виконання тестових завдань.

Тестові завдання фахового іспиту складаються з 25 тестів із основ економіки та 25 тестів з основ держави і права. За характером формування відповідей використовуються завдання закритої форми. Завдання закритої форми представлені запитаннями, що потребують обрання однієї відповіді із запропонованого набору варіантів відповідей, одна з яких - правильна.

Шкала оцінювання

Зміст завдань	Кількість завдань	Кількість балів	Максимальна кількість балів
Тестові завдання	50	4 бали - за правильну відповідь; 0 бали – за невірну відповідь	200

Оцінювання фахового вступного іспиту здійснюється за 200-бальною шкалою (від 0 до 200 балів). Мінімальна кількість балів – 0. Максимальна кількість балів – 200. Прохідний бал – 130.

Шкала оцінювання

«незадовільно»	0 – 129	Вступник розрізняє об'єкти вивчення. Вступник відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення. Вступник відтворює лише частину навчального матеріалу; виконує елементарні завдання.
«задовільно»	130 – 149	Вступник здатний до відтворення основного навчального матеріалу, може повторити за зразком певну операцію, дію. Вступник відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правила, визначення, поняття.. Вступник виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його(її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
«добре»	150 – 179	Вступник правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні

		дії . Знання вступника є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і містить певні неточності. Вступник добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією.
«відмінно»	180 – 200	Вступник має повні, глибокі знання, здатний (а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення. Вступник має гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, вміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми. Вступник має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Вміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

З основ економіки

1. Башнянин Г.І., Шевчук Є.С. Політична економія. Навчальний посібник / за ред. д.е.н., проф. Г.І.Башнянина і к.е.н., доц. Є.С.Шевчука. 2-ге вид., переробл. і доп. Львів: «Магнолія плюс», «Новий світ – 2000», 2004. 483с.
2. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії: Підручник. К.: Вища шк., 2007. 471 с.
3. Економічна теорія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації / Т.І. Побережець, Н.К. Болгарова, М.П. Талавири, О.В. Пащенко. Ніжин.: ПП Лисенко М.М., 2015. 475 с.
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. За ред. В.Д. Базилевича. К., 2014. 710 с.
5. Економічна теорія. Навчальний посібник. – 2-ге видання / За загальною редакцією д.е.н., проф. Л.С. Шевченко. К.: Право, 2019. 268 с.
6. Економічна теорія: підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 608 с.
7. Економічна теорія: Підручник для вищої школи / За заг. редакцією М. Соколова. К.: Центр учбової літератури, 2017. 532 с.
8. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Редкол.: С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видав. центр «Академія». Т.1.-2. 2000. 864 с.
9. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. /За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., випр. і доп. К.: Знання, 2006.- Ч. 1. 582 с., Ч.2. 575с.
10. Кокарев І В. Основи економічної теорії : курс лекцій / І.В. Кокарев. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 220 с.
11. Макаренко П.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Кончаковський Є.О. Політична економія: Навчальний посібник / П.М. Макаренко, Л.О. Дорогань-Писаренко, Є.О. Кончаковський – Полтава РВВ ПДАА, 2017. 295 с.
12. Політична економія: Підручник / За ред. Ніколенко Ю.П. К.: Центр учбової літератури, 2009. 632с.
13. Політична економія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.О. Рибалкіна, В.Г. Бодрова. – К.: Академія, 2007. 672 с.
14. Ринкові засади господарства: Посібник для студентів економічних спеціальностей / За ред. Г.А. Орехівського. К.: НАУ, 2005. С. 26-50.
15. Чепінога В.Г. Основи економічної теорії: Навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. 240 с

З основ держави і права

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк. Х.: Право, 2021. 392 с.
2. Адміністративне право України: підручник / І.Л. Бородін. К.: Алерта. 2019. 548 с.
3. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
4. Господарське право: підручник / В. С. Щербина. 6-те вид., переробл. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 636 с.
5. Загальна теорія держави і права: Підручник / Зайчук О. В. Київ: Юрінком Інтер 2016. 400 с.
6. Загальна теорія права. Посібник для підготовки до іспитів за новою програмою курсу. За загальною редакцією О.В. Петришина. Харків: Право, 2019. 172 с.

7. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філянїна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч- К82 ник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
9. Правознавство : підручник / Г. І. Балюк Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський [та ін .]; за відп. ред. О. В. Дзери.. К : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.
10. Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях): навчальний посібник / М. В. Парасюк, В. М. Парасюк, Н. М. Грабар. Львів: Растр7, 2020. 364 с.
11. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.